

Indhold:

Formandens hjørne

Referat fra den 9. jan. 2002

Side 2

På jagt i kilderne!

Sidste del.: side 3

Lidt om gårde: side 5

Søgning på internettet: side 6

Indkaldelse til generalforsamlingen

Side 7

Lidt Bornholmsk historie: side 11

Arv og Myndighed: side 13

Hvad var pengene værd ?

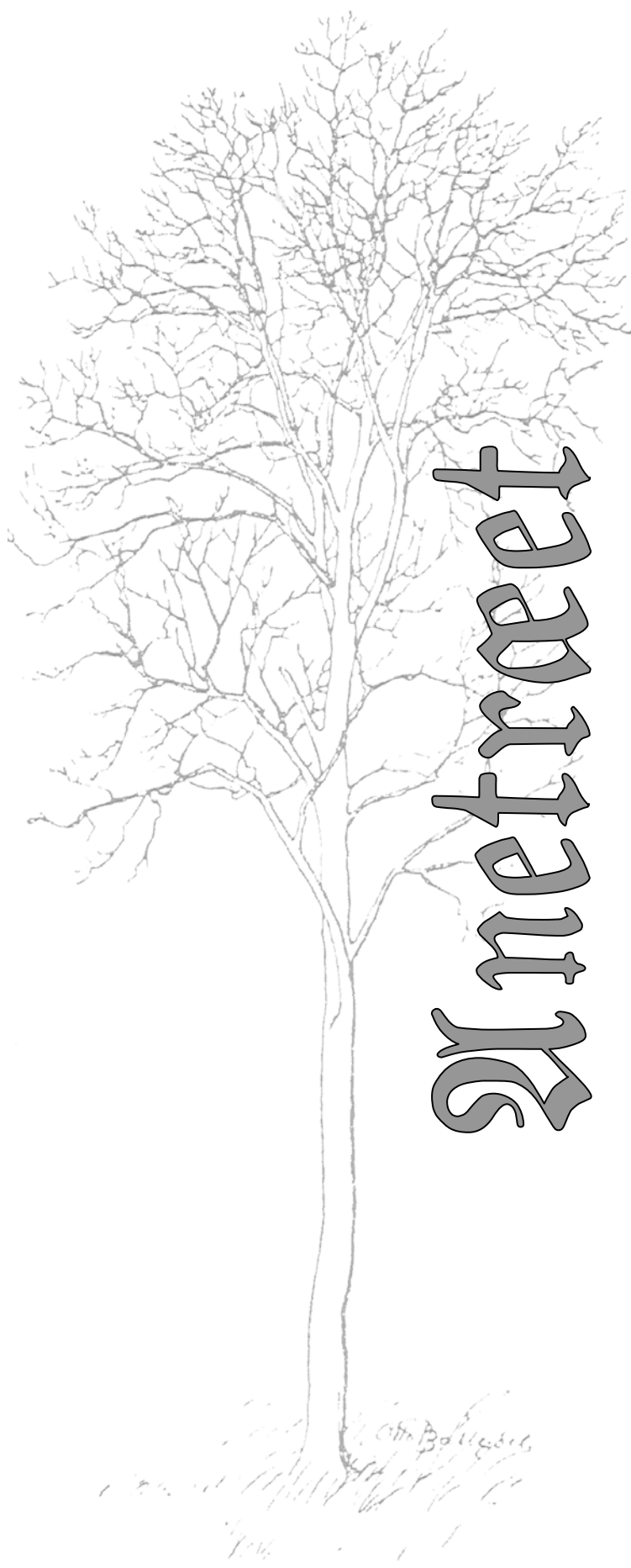
Side 15

Bestyrelsen: *se bagsiden*

2..årgang nr.4 / januar 2002

Medlemsblad for Bornholms

Slægts-og Lokalhistoriske Forening

Formandens hjørne

Jeg vil starte med en behagelig oplysning. Det er, at foreningen har fået eget domæne på internettet. Det vil sige, at vi har købt vores eget navn www.bsif.dk så vi skulle være meget nemmere at finde på internettet og et mere sigende navn end den vi havde før. Så hvis i har haft problemer med at finde vores hjemmeside, så skyldes det dette.

Det er med stor sorg vi i foreningen modtog besked om, at bestyrelsesmedlem Hans Jørgen Sorth pludseligt afgik ved døden den 31 oktober. Han vil blive savnet meget både i foreningen og i bestyrelsen. Man kunne altid trække på hans viden om Bornholms historie og kendskabet til de fleste af de ældre slægter der fantes, ikke fantes på Bornholm. Han var også meget hurtig til at møde op i foreningen, når der skulle arrangeres noget, og var ikke bleg for at begynde nye store registrerings arbejder.

Ved bestyrelsesmødet i november måtte bestyrelsen indsætte 2. suppleant Elo Jacobsen i bestyrelsen, efter at Irene Krustrup havde frabedt sig hvervet på grund af travlhed i sin forelæggervirksomhed derfor byder vi velkommen til Elo Jacobsen i bestyrelsen, og håber at han vil få mange år med bestyrelses arbejde.

Julehyggeaften afholdt vi den 4. december. Bestyrelsen havde dækket op til 50 personer, men vi blev kun omkring 20-25 stk. Vi fik da heldigvis hjælp fra Jens Wichmanns aftenskoledhold til at spise de mange honninghjerter som var indkøbt. Efter kaffen talte Mogens Dam lidt om det bornholmske sprogs finurligheder og andre sjove ting i og omkring det bornholmske sprog. Han læste digte og andre pudsige ting. I pausen hvor Mogens Dam fik lejlighed til at hvile stemmen, havde vi Jørn Kjøllers svære tipskupon, hvor det mere er reglen end undtagelsen, hvis man ikke skal prøve at gætte sig frem til svaret, Jeg tror nok, at det nogle gange kan være lettere af få 13 rigtige i tips end at få alle rigtige i Jørn's tipskupon. Men vi siger alligevel tak for, at Jørn Kjøller vil have besværet med at fremstille denne sjove opgave hvert år. Alt i alt var det en meget hyggelig aften, hvor de fleste, eller nok alle, kunne trække på smilebåndet op til flere gange.

Jeg kunne godt tænke mig, at vi måske skulle lave en tilmelding til de arrangementer, hvor der skal indkøbes kage eller andet, så vi ved hvor mange vi bliver, så at vi ikke oplever at stå med over 20 honningkager, som vi ikke ved hvad vi skal stille op med. Er tiden måske ved at være forbi for sådanne arrangementer.

Jeg har lige en ændring til vores kalender. Foredraget som skulle afholdes den 10. april er aflyst, men torsdag d. 2. maj kommer Birgit Løgstrup og fortæller om >> Rigsarkivet og Bornholmerne << Hvordan kan vi bedst benytte Rigsarkivet, når vi kommer langvejs fra og hvordan forbereder man sig hjemmefra ?
Formanden.

Gravstenenes

Budskaber

Ved foreningens foredrag onsdag d. 9. jan. var der mødt 35 medlemmer. De fik et par sjove og underholdende timer i selskab med 77-årige Jørgen Østergaard. Han var med til at starte landets anden slægtshistoriske forening. Dette skete i Herning 1970. Han har i sit mangeårige arbejde som journalist, bl. a. i 28 år som redaktør for "Landsbladet", skulle rundt i landet for at snakke med landmænd. Derfor har han også haft tid til at besøge kirkegårde for at se på gravstene. Dette har i mangfoldige år været hans store interesse. Østergaard viste os ca. 200 dias i en glimrende kvalitet, De fleste fra Danmark, men også eksempler fra Sverige, Finland, Tyskland, Frankrig, England samt Italien.

Der var mange morsomme indskrifter og titler på stenene. På en sten var dødsdatoen opgivet til "31. april" ! Da der blev gjort vrøvl over dette, svarede stenhuggeren, at han havde hugget efter det oplæg han havde fået. Hvis det skulle rettes kostede det 2 kr. Så svarede konen: "Det skal ikke rettes, for han døde jo sidst i april" !!

En lidt kedelig og for så vidt trøstesløs kirkegård er Herrnhuternes i Christiansfeld. Ens stene og indskrifter med navn, fødsel og død samt et nr. Dette refererer til vedkommendes livsforløb som er nedskrevet og beror hos menigheden. Dette er jo det rene smovs for en slægtsforsker.

Motsat var der et eksempel fra Sverige med ganske simple kors med bare et nr. Det var grave for patienter fra en sindsygeanstalt.

Der var også mange slags udsmykninger på stenene. Får på Færøerne, lastbil hos en vognmand, et fantastisk flot posthorn hos et postbud, fiskekutter, rødspætte, cykel og meget andet.

Det er ikke til at huske alt, det skulle ses. JK

Nghed !

Arkivet har nu fået Folketællingen 1921 på Microfiches dækkende hele øen samt Christiansø

På jagt i kilderne

Af Jesper Vang Hansen

2. del. og sidste

Artikel offentliggjort i Journalen, Nr. 5, December 1995

Selve bjærgningen må have gået lystigt for sig. I Pedersker kirkebog kan man udfor den 30. Marts 1720 læse, at Lars Nielsen fra Krampegården begravedes med øvrighedens billigelse, da "han drak sig til døde i fransk brændevin i Evert Olsens gård - fra vraget på 22 ejendom" (fejlagtigt for den 28.).

Boet havde penge tilgode hos flere cognacftagere, og det er interessant at se hvem det er: Sognepræsten i Aaker Adolph Ahn [1677-1727] havde fået 1 anker. En borger Jens Michelsen i Aakirkeby for 1 anker, 2 gårdmænd Peder Larsen i Aaker 1 anker og Hans Madsen, Aaker for 1 anker, Kaptajn Hammer, Aaker 1 anker, Sognepræsten i Poulsker Peder Katkjær (1680-1732) 1 anker og Brigadier og amtmand sal. von Bippen [1651-1722] skyldte for hele 6 ankre fransk brændevin.

Strandingen fandt sted i marts 1720, og der gik flere måneder inden centraladministrationen (Rentekammeret) hørte om strandingen, og den 8. oktober 1720⁽⁸⁾ skrev de til Tolder Johan Topp, at han skulle indberette hændelsesforløbet omkring det hollandske skibs stranding på sognegrænsen mellem Aaker og Pedersker, og om hvordan han havde håndteret kongens rettigheder til told for det franske brændevin. Tolder Topps tøver tilsyneladende med at indberette og først efter, at rentekammeret havde bedt amtmand von Bippen at tage sig af sagen, kom tolderens rapport hen på foråret 1722. Amtmanden har også selv måtte afgive skriftlig forklaring på sagen. Desværre findes i Rentekammeret kun afskrifterne af brevene til de bornholmske embedsmænd, og der er kun et eneste originalt brev om sagen bevaret i amtets arkiver.

Åbentbart havde Edvard Sonne sat sig på hele bjergegodset og havde raget uklar med sine bjergningskollegaer. Han ville ikke udlevere bjergeparterne til dem og blev derfor indstævnet for søndre herredsret af bl.a. fisker Peder Hansen fra Pedersker. Dommen fra 20. maj 1721, som kun kendes i referat i den senere landretsdom, gav Sonne medhold i, at da han hæftede for toldens betaling til kongen, kunne bjergeparten ikke udleveres, før tolden blev betalt til ham. Fiskeren og de øvrige bjergere ankede dommen til landsretten⁽⁹⁾, der den 18. marts 1722 dømte Sonne til at udlevere bjergeparten. Landsretten mente, at Sonne først senere var blevet pålagt told for cognacen, og så burde det være en sag mellem bjergene og toldereren at få ordnet told-mellemværendet.

Måske var det Sonnes ærekærlighed, der fik ham til at føre sagen til højesteret, hvis dom den 26. december 1726⁽¹⁰⁾ gav ham medhold.

Det kan se ud, som om det også blev hans økonomiske ruin. Sonne fik afvist landsretsdommen, og det blev således herredstingets dom fra 1721 der stod ved magt. Derved fik han pålagt ansvaret for at al told blev betalt til kongens kasse. Ved hans død nogle måneder senere resterede der toldinbetalinger for i alt godt 80 ankre; i alt en formue så stor, at man kunne erhverve sig en af de større gårde på Bornholm.

Fra landsretsprotokollen, rentekammerets kopibog og i højesteretsdommen kan man efterhånden sammensætte en strandingshistorie. Den må have fundet sted i slutningen af marts 1720 på sognegrænsen mellem Aaker og Pedersker sogn. Skibet må have været stort for at kunne rumme 3x120 ankre fransk brændevin. Den hollandske skibsreders navn var Arinad Buer. Hvor skibet var på vej hen blev ikke oplyst, men sandsynligvis til russiske zar Peter den Stores hof i Sankt Petersborg.

28 kreditorer henvendte sig til skifteretten. De fleste krav blev behændigt afvist af enken og hendes laugværge og henvist til "lov og ret". Gælden skal ikke opremses her, men blot nævnes, at han skyldte penge og materialer til et væld af mennesker, såsom løn til tjenestefolk, høsteløn til husmænd, for køb hos købmanden, gebyrer til byskriver og sågar 4 par pistoler og 5 carabingeværer til herredskaptajnen. Man kunne undre sig over, at Sonne har kunnet slippe godt fra at skyldte penge væk i så mange år. I Landsrettens protokol kan man læse om domme, der pålægger Edvard Sonne at betale gældsposter tilbage. Sonne havde tilsyneladende i mange år undladt at betale sine kreditorer. Men selv om boets totalværdi endte på minus 185 sld. fik den afdøde mand, trods alt, en for bornholmske bønder værdig begravelse, som kostede 30 sld.

En nærliggende spørgsmål er så, hvorfor Edvard Olufsen Sonne ved sin død var så forarmet. Om hans udskejlser i livsførelsen kan man sjældent gøre sig håb om at finde kilder til. Og dog. I Bornholmske Samlinger⁽¹¹⁾ nævnes en sag mellem Sonne og Aakerpræsten Claus Lynge. De havde gennem flere år strides og konflikten kunne ikke løses på øen, men blev pådømt på det årlige landemode i Roskilde i 1717.

Landemodeprotokollen⁽¹²⁾ er bevaret og i den kan man læse følgende: Imellem Lieutnant Edvard Olsen Sonne fra Bornholm og Hr. Claus Lyng sammesteds sognepræst til Aakirkes menighed, angående at hr. Claus Lyng har nægtet at antage citanten til herrens bord, hvilken sag var indstiftet til Dionysii landemode 1716. Men blev ej foretaget, såsom stevningen hos vedkommende, i henseende til mangel at befordre den, ej da i rette tider var bleven forkyndt, hvoraf ingen af parterne mødte.

På lieutenant Edwards vegne mødte tillige med ham selv Niels Carsbøll, på Hr. Hans Lyngs vegne mødte Jens Bietorph tillige med præstens hustru Dorthea Plum. Såsom Hr. Claus Lyng Sognepræst til Aakjær menighed på Bornholm har ej alene uden ringeste lovlig årsag afvist citanten lieutenant Edvard Olufsen Sonne fra Skriftestolen, og ikke villet annamme hannem til skriftemål og herrens nadver, som ses af præstevidnet indført i acten pag. 4 et seqv.: Men endog, efter acten pag. 50, såvel som pag. 91, sagt at han burde stå åbenbar skriftemål, eller udelukkes fra herrens nadver, thi han har erklæret sig ved ed, at han ej med vilje, men af glemsomhed havde forsømt at indføre de af kirkeregnskabets stolestadepenge, som var udlagt, dem han også ville have betalt flere gange, hvilket ses af hans indlæg dat. 4. marts 1713, indført i acten pag. 38. Men hr. Claus Lyng har forbudt kirkeværgen at tage imod pengene, efter hans egen tilståelse pag. 21. Som og Hr. Claus Lyng både i sit brev uden dato, så og ellers mundtlig og skriftlig mangfoldige gange har angrebet lieutenant Edvard Olsen Sonne med uanstændige og ubeviselige beskyldninger på hans navn og rygte, hvilket erfares af acten pag. 6, 27, 28, 31 og flere steder; Så kiendes for rette, at Hr. Claus Lyng bør, når leutnant Edvard Olsen Sonne det begjærer, annamme hannem til lovlig skriftemål og herrens nadvere og desforuden, inden 3 uger, efter denne dom er ham forkyndet, gøre Edvard Olsen Sonne i landprovstens og af 2de af landets præster overværelse en sømmelig erklæring og tilstrækkelig afbigt, og det udi Aakjær for mange grove beskyldninger, hand uden årsag og ringeste bevisning har angrebet ham udi, samt og for uretmæssig og uforsvarlig omgang i denne sag, såvelsom de grove beskyldninger, og en guds ords tjeners uanstændige ord hand har brugt, særdelis pag. 31 udi provsteacten, bøde til fattige præstenkers her i sjællands stift 24 rdl. og ellers betale den nu processis.

Selv om præsten blev desavoueret, er der måske noget, der kunne pege i retning af, at Sonne havde levet et, for kirken, usømmeligt liv.

Inspektør

Jesper Vang Hansen

Rundetaarn

1. LA, Bornholms retsbetjentarkiv, De bornholmske landdistrikters skifteforvaltning, prot. 29, fol 345b (18/3 1727)

2. Officeres hustruer "tituleres" i denne periode almindeligvis som kærester i officielle dokumenter som skifter og kirkebøger.

3. Ancher Anthoni Schor blev vicekommandant på Bornholm, født 1701 og døde 1778. Hans far var amtskriver og proviantforvalter Hans Henriksen Schor (d. 1718), som giftede sig 22/6 1700 med Elsebeth Kafoed, datter af borgmester i Svaneke Poul Kafoed. (BS 3. bd. s. 192)

4. En bornholmsk sognefoged, der som institution i hvert fald havde eksisteret siden år 1500. (Bornholmske Samlinger, bd. 3, s. 41ff.

5. Rentekammeret 2214.44 (RA): Breve, Dokumenter og Akter vedr. København, Købstæderne og Amter [1679-1848], II. Sjællands Stift, læg nr. 7 omh. Bornholms Amt.

6. I flg. Ordbog over det danske sprog (Verner Dahlerup) betyder fransk brændevin "Alkohol, fremstillet af vin, Kognak. (Modsat brændevin, der er et destilat af bl.a. korn)

7. 1 anker er lig 40 potter, er lig 37,7 liter.

8. RA. Ordre og missive Protokol udi Sjællands Stifts Contor, nr. 672.

9. LA. Bornholms Amt, Landstingets journalprotokol 1718-1742, fl.steder.

10. RA. Voteringsprotokol s. 287.

11. Bornholmske Samlinger 1. rk. bd. 20, s. 96 (1929)

12. LA. Sjællands Bispearkiv, Acta Synodi Stiftralis An. 1717

Bornholms Gårdnavne med oplysninger af historisk art.

Ovenstående er navnet på en håndskrevet bog på grundlag af cand. polit. Carl Anthoni Kofoeds Optegnelser samlet af M.K. Zahrtmann. Bogen har jeg fundet på Bornh Centralbibliotek v. hj. af H.C.Larsen. Den findes i Zahrtmanns kasse nr.2.

Udover at hente oplysninger fra ovennævnte bog har jeg suppleret med oplysninger fundet andre steder, først og fremmest Kristian Kures gårdregister. Her har jeg anvendt databaseudgave, jeg har udarbejdet efter et oplæg fra Hans Ressel, hvor jeg har kunnet bruge søgefunktionen, desuden Bornholms Stednavne 1950, Bornholmske Samlinger, Borringholmerens Historiebog af M.K. Zahrtmann, Klindt: De første Kofoeder, Sandemandsbogen, Espersens bornholmske Ordbog, Hübertz m.fl. samt mine egne hefter om: Bornholms Sædegaarde, Vornedegårde, Biskopper i Lund, Landsdommere på Bornholm, Slotsherrer på Hammershus, Bornholms 250 fredede gravminder, som jeg har udarbejdet for Bornholms Museum, Bornholms Runestene og runeindskrifter, optegnelser om de bornholmske Kongsgårde, de bornholmske Skipæn m.fl.

Jeg har anvendt de navne på gårde, som er brugt af Kr.Kure i gårdregisteret, samt de navne, der er samlet af Olaf Hansen i Bornholmske Gaardnavne i Bornholmske samlinger 1. rk bind 40. Det er også disse gårdnavne, Hans Ressel har anvendt i forbindelse med oplæg til databaseudgaven af Kr. Kures gårdregister, endvidere ekstra navne fra Stednavnebogen. Jeg har benyttet diverse kort for blandt andet at finde ud af gårdenes beliggenhed og dermed forsøgt en forklaring på mange navne. Jeg har ligesom i Kures gårdregister ikke medtaget degnegårde, præstegårde og gårde i Købstæderne og skovriddergården Rømersdal.

Udover den nævnte omtale af gårdene har jeg afsluttet bogen med oversigter, visende gårdenes oprindelige status i ærkebispetidens slutning, kongens mageskifter efter 1522. Beskrivelse af de 12 kongsgårde og et afsnit om forskelle i udviklingen på Bornholm og i det øvrige land.

Bogen er på 145 sider. Den er skrevet i en fil i Word 2000. Den er til fri rådighed for dem, der vil bruge den. Jeg har forstået, at foreningen vil lægge den ud på foreningens hjemmeside, hvor den vil være overført i en fil, der kan bruges af alle. Ved at gå ind i indholdsfortegnelsen kan man klikke på sidetallet på det sogn, man gerne vil se, så kommer denne side frem. Men ellers anbefales søgefunktionen i Rediger, Kikkert. Allerbedst er at hente denne ikon og sætte den ind i værktøjslinien. Husk, hvis du søger på gårdnavn, staver jeg med aa i stedet for å. Du kan også søge på f.eks. skvatmølle og få at vide, hvor der evt. har været en skvatmølle, eller søge på gårdrækkenavne, f.eks. Vysteby og få at vide, at det omfatter 4 gårde, der alle også har heddet Hundelortagårin og Galgebænkegården og forklaring hvorfor. Eller søge på Hundshale

og opdage, at det omfatter en gådrække på 9 gårde i Aaker, hvor gådrækken snoer sig som en Hunds hale. Bemærk, at jeg starter med gårde i Østerlars. Det gjorde man i jordbøgerne indtil amtmand Thaarup lavede det om og begyndte med Rønne. Man fulgte solen, som stod op i Østerlars og gik ned i Rø. Aage Kure.

Kures Gårdregister.

Vi er nogle medlemmer som er gået i gang med at gennemgå Kures Gårdregister for fejl, og sørge for at de bliver rettede. Samtidig har vi besluttet at tilføje datoer for født/døbt, ægteskab og død/begravelser m.m. - Med denne gennemgang vil vi med tiden få et gårdregister, der vil være fri for mange af de fejl, som findes i dag, samt indeholde langt flere oplysninger.

Men det er et stort arbejde, så derfor efterlyser vi medlemmer, som kunne tænke sig at hjælpe til med denne store opgave. Det hele foregår i vinterhalvåret hver onsdag aften i arkivet. Der er selvfølgelig ikke noget de aftener, hvor foreningen har andre arrangementer. Det er også muligt at få tildelt en gård, og selv foretage gennemgangen på tider/dage hvor man har tid og lyst. Så kom ud af busken og giv en hånd med.

Men frem for alt ønsker vi hjælp fra alle vore medlemmer, som ligger inde med egne oplysninger om nogle bornholmske gårde. Der er lavet et personskeam, som kan udleveres til udfyldelse med alle de data man ligger inde med. Vi ved jo, at vi alle i vor slægtsforskning har fundet en masse oplysninger om gårdejere og deres hustruer. Dem kunne vi godt bruge, så var vi fri for at sidde og lede dem frem en gang til. (dobbelte arbejde er spildt arbejde)

Alle disse oplysninger vil efterhånden blive indtastet i en database som er under udarbejdelse, og hvor der i forvejen af Aage Kure er tastet alle de oplysninger ind, som i dag findes i Kures bøger.

Projektet var også tænkt som en hjælp til nyere medlemmer, som ville blive sat sammen med en mere rutineret person, og derved få nogen rutine i slægtsforskning og i læsning af kirkebøger, skifter m.m.

Kontaktpersoner hvis der har nogen interesse.
Hans Ressel, e-mail 8182@c.dk eller tlf. 56 95 81 82

Karl Nielsen, e-mail karlborn@post.tele.dk eller tlf.56953044

Erfarings med eftersøgning på Internettet

Jeg efterlyste efterkommere og oplysninger Laurits Andreas Haggmann, gennem ROOTS-WEB.COM. Jeg vidste at han var født d. 28. oktober 1886 i Nyker, og emigrerede til Louisiana som 17-årig, d. 6. april 1904, med skibet "Hellig Olav".

Via avisartikler fra Bornholmeren, og Bornholms Tidende, vidste jeg ligeledes, at han havde været gift med en kvinde ved navn Charlotte, og de havde 2 sønner Clarence og Harold. De boede nu i Fairfield, Solano County, Californien. Charlotte døde under sit første ophold i Danmark, på ferie på Bornholm, d. 8. april 1947.

Det var hvad jeg havde af relevante oplysninger til "efterlysningen".

Samme dag som jeg sendte efterlysningen, fik jeg 3 svar.

1: Den ene person som svarede, var desværre en nitter. Han ville blot gøre sig interessant. Det er jo hvad der sker.

2: Den anden som svarede, var en privatperson, som oplyste, at hun boede i samme blok, som Ruth Hagemann, enke efter Clarence Hagemann. Ruth havde en søn og en datter. Datteren boede i forhuset, mens hun selv boede i baghuset, og sønnen, ved navn Kenny, boende i Montana. Jeg fik adressen på Ruth, og skrev et brev til hende. Desværre har jeg ikke hørt fra Ruth eller familie, og nu er der gået over 1 år.

3: Det tredje svar var fra Solano County Archives Volunteer, og herfra fik jeg oplyst at Louis Hagemann, som han hed i USA, var 5 foot 10 ¼ høj, og vejede 175 pounds.

Han rejste til USA fra Christians Norway d. 11 april 1904 med skibet Hellig Olav, og ankom til New York d. 23. april 1904, hvor han først oplyste, at han havde til hensigt at blive borger/indbygger i byen San Francisco Californien. Hans borgerskab blev godkendt d. 13. juni 1910, i Fairfield Solano County, Californien.

Endvidere fik jeg oplyst, at han blev gift med Charlotte Petra Olsen, som var 21 år og fra Californien. De blev gift med "kongebrev", dateret d. 13. december 1909.

Ved Louis død i juni 1968, fik jeg oplyst, at testamentet er skrevet d. 8. september 1955, og stadfæstet d. 28. august 1961. Heri stod blandt andet, at han var enkemand, og i testamentet stod følgende personer nævnt:

1: Clarence Hagemann, søn og eksekutor af testamentet,

2: Harold Hagemann, søn, og

3: Valborg Petersen, niece, adr. Østergade 4, Rønne, Bornholm, Danmark.

Det var lidt om de oplevelser man kan have ved at søge på nettet.

Mvh. Per Haggmann pjh@post.uni2.dk

Besøg på Hasle Lokalarkiv.

Bestyrelsen havde arrangeret et besøg på Hasle Egnens Lokalhistorie den 15. november 2001 for foreningens medlemmer, idet vi traditionen tro, en gang om året gerne ville besøge et af de mange lokale arkiver på Bornholm. Bestyrelsen for Hasle Lokalarkiv blev glade for, at vi ville bese deres nyindrettede lokaler i den gamle pedelbolig, lige ved siden af Hasle Bibliotek, så de stillede velvilligt deres tid til rådighed for vores besøg. Men det var et ynkligt antal medlemmer, der havde fundet vej til Hasle den aften. Kun 8 af foreningens medlemmer havde fundet det umagen værd at se de nye lokaler, og høre om det store arbejde som bliver udført i arkivet. De lokale folk var næsten i overtal den aften.

Men vi få medlemmer der var mødt frem, blev hjerteligt modtaget og budt velkommen af formanden, Cai Kruse, som fortalte om det store arbejde, der var lagt i renoveringen af bygningen. Derefter blev vi vist rundt i lokalerne, hvor vi fik forklaret om det materiale som fandtes der, og om det arbejde de udførte for arkivet.

De havde fået midler fra en herværende fond til køb af en Pc'er og en god stor scanner, og var godt i gang med at registrere og scanne deres mange billeder ind. Ved samme lejlighed prøvede de på at få noteret så mange personnavne med på billederne, som det var muligt for dem i øjeblikket.

Derudover kunne vi studere deres mange lokale papirer og bøger, hvor der var mange interessante ting at se på. Men det var især billederne der tiltrak sig en del opmærksomhed, og der var mange, der fik stort udbytte af besøget.

Som afslutning på aftenen blev vi budt på kaffe med hjemmebagt kage. Vi siger Hasle Egnens Lokalhistorie mange tak for at vi måtte besøge dem, og er kede af, at så få var mødt frem.

Bornholms Slægts- og Lokalhistoriske Forening.

GENERALFORSAMLING.

Bestyrelsen indkalder hermed til ordinær generalforsamling
onsdag den 13. Marts 2002, Kl. 19:00 på Bornholms Centralbibliotek i Rønne.

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent.
2. Formanden aflægger beretning.
3. Kassereren aflægger det reviderede regnskab til godkendelse.
4. Behandling af indkomne forslag (der er ikke indkommet nogle forslag)
5. Fastsættelse af kontingent for indeværende år.
6. Valg af medlemmer til bestyrelse + 1 suppleant.
 På valg er:
 Karl Nielsen, kasserer. (villig til genvalg.)
 Frants Bøving, sekretær. (villig til genvalg.)
 Da Elo Jacobsen som suppleant er indtrådt i bestyrelsen i stedet for afdøde Hans Jørgen Sorth, skal der vælges en ny suppleant for et år.
7. Valg af revisor og revisorsuppleant:
 Henning Hansen, revisor (villig til genvalg.)
 Karen B. Reib, revisorsuppleant (villig til genvalg.)
8. Eventuelt.

Efter generalforsamlingen viser Brødrene Jensen nogle af deres dias fra hele øen

Foreningen vil i lighed med tidligere år gerne være vært ved en kop kaffe/the med brød, hvorfor bestyrelsen af praktiske grunde beder om en ikke bindende tilmelding til en af følgende bestyrelsesmedlemmer:

Hans Ressel. Tlf. 56 95 81 82
Karl Nielsen. Tlf. 56 95 30 44
eller på foreningens mail: info@bslf.dk

På bestyrelsens vegne
Hans Ressel, formand.

Resultatopgørelse for året 2001.

Indtægter:

Kontingenter.	18.500,00 kr.	
Administration: renter i Giro & BAF.	1.040,39 -	
Diverse:		
Salg af hefter, CD-rom, indbinding m.m.	320,00 -	
Salg af "Sandemænd"	1.125,00 -	
Bidrag til tur til landsarkivet i København.	7.800,00 -	
I alt		28.785,39 kr.

Udgifter:

Administration:		
Frimærker & porto	2.027,00 kr.	
Kontorartikler	1.306,50 -	
Gebyrer girobank	232,00 -	
Diverse:		
Indbindingsmaterialer	702,50 -	
Kolonialvarer	592,50 -	
PC & Internet m.m.	436,25 -	
Kontingent til andre foreninger.	125,00 -	
Repræsentation.	300,00 -	
Trykning & forsendelse af "Sandemænd"	350,00 -	
Trykning & forsendelse af "Anetræet"	2.332,00 -	
Arrangementer:		
Foredrag, 14-02-2001	1.211,25 -	
Generalforsamling 14-03-2001	1.169,50 -	
Afslutning 02-05-2001	600,00 -	
Tur til København 08-09-2001	11.724,50 -	
Arrangement 10-10-2001	410,00 -	
Besøg Hasle Arkiv 15-11-2001	150,00 -	
Julehygge 04-12-2001	1.410,75 -	
Køb af kaffemaskine	999,00 -	
I alt:		26.078,75 kr.

Overskud år 2001:	2.706,64 kr.
-------------------	--------------

Status & Balance pr. 31. december 2001.

AKTIVER:

Kassebeholdning	pr. 31-12-2001	865,25 kr.
Indestående i B.A.F.	pr. 31-12-2001	23.909,39 kr.
Indestående i BG.Bank	pr. 31-12-2001	1.128,01 kr.
I alt		25.902,65 kr.

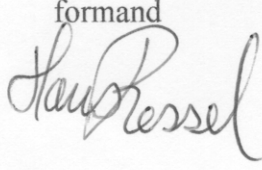
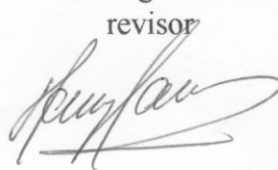
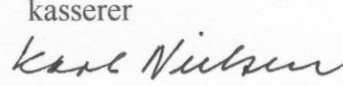
PASSIVER:

Egenkapital:

Formue pr.	1. Januar 2001	23.196,01 kr.
Overskud i år 2001		2.706,64 kr.
I alt		25.902,65 kr.

Rønne, den 9. Januar 2002.

Foranstående regnskab har jeg revideret, og fundet i orden.
Beholdningernes tilstedeværelse er konstateret.

Hans Ressel formand 	Henning Hansen revisor 	Karl Nielsen kasserer
--	---	--

Sammenligningsskema for regnskaberne i år 1999 - 2000 - 2001.

Tekst	1999	2000	2001
Indtægter:			
Kontingent	13.540,00 kr.	15.635,00 kr.	18.500,00 kr.
Administration (renter)	23,53 -	442,45 -	1.040,39 -
Salg af diverse bøger/hefter	2.675,00 -	4.740,00 -	1.445,00 -
Besøg på andre arkiver	0.000,00 -	3.400,00 -	7.800,00 -
I alt:	16.238,53 kr.	24.217,45 kr.	28.785,39 kr.
Udgifter:			
Administration	4.266,50 kr.	5.282,25 kr.	4.719,25 kr.
Repræsentation	757,00 -	800,00 -	300,00 -
Udgifter på diverse bøger/hefter	2.906,48 -	3.616,00 -	1.052,50 -
Diverse Arrangementer/foredrag	5.688,25 -	4.676,00 -	4.801,50 -
Trykning & forsendelse af blad	0.000,00 -	0.000,00 -	2.332,00 -
Besøg på andre arkiver	368,50 -	4.600,00 -	11.874,50 -
Diverse	576,00 -	0.000,00 -	999,00 -
I alt:	14.562,73 kr.	18.974,25 kr.	26.078,75 kr.
 Formue pr. 1. Januar	 16.277,01 kr.	 17.952,81 kr.	 23.196,01 kr.
 Formue pr. 31. december 2001			 25.902,65 kr.

Tilgang af nye Medlemmer i år 2001.

I år 2001 fik foreningen følgende 34 nye medlemmer, som vi hermed byder velkommen. Vi ønsker dem held og lykke med deres slægtsforskning, og håber de vil få gavn af at være med i vores forening.

Hans Chr. Krøier Jensen	Tine Pedersen	Kirsten Sommer
Sussanne Hald	Jack Funch	Fie Ellebye
Erling Juul-Pedersen	Vibeke K. Rasmussen	Karin W. Hedegaard
Doris E. Riis	Ruth Jensen	Steen P. Steenberg
Jeanette Skammeritz	Vibeke Rasmussen	Ole Truelsen
Richardt Vang-Olsen	Orla Dam	Birgit Hansen
Inger Olsen	Bjørn M. Bjørnsen	Inge Lise Kristiansen
Yvonne Rasmussen	Ingold Wihlberg	Preben Madsen
Erik Schønswandt	Anette Schønswandt	Birger Hjort Hansen
John Højegaard	Norma Paulsen	Knud Holm Larsen
Per Hansen	Inge Hansen	Inge Kjeldsen
Hollis R. Johnson		

I år 2001 er tre af vore medlemmer døde, 8 medlemmer har meldt sig ud eller blevet slettet, således at foreningen pr. 31/12-2001 har 213 medlemmer.

Bornholms historie

Sammenfattet af Alex Larsen

Da alle min søns aner på sin mors side tager udgangspunkt i Bornholm, gengives her de vigtigste begivenheder i Bornholms historie over en periode på omkring 600 år frem til øens befrielse 1658. Begivenheder der skal hjælpe os med at forstå de ældst kendte aners færden.

Kilde til denne korte gennemgang af Bornholms historie er bogen "Bornholmernes Land - Øen i øst"; udgivet i 1944 af Bornholms Tidendes Forlag.

Starten:

Bornholm menes at være kommet under Danmark i sidste halvdel af det 10. århundrede, den gang Harald Blåtand "vandt sig hele Danmark", som den store Jellinge runesten beretter. Da Skåne var en del af Danmark, var det naturligt, at også Bornholm blev det. Siden har øen været dansk undtagen i to perioder i 1645 og 1658, da den tilhørte Sverige tilsammen i godt et år.

Den danske konge satte en Høvding over øen og lod den inddele i 4 herreder, der hver skulle omfatte 120 gårde. Som høvding nævnes Vesete, hvis ene søn Sigurd Kaabe menes at have haft en søn Kaabe-Svend, der satte en runesten efter sin søn Bøse.

Omkring år 1200 meddeler Slesvig Stadsret at Bornholmske købmænd var bosat der i byen, hvilket er udtryk for den omfattende handel øen har været centrum for.

Kristendommen og kirkerne:

Kort efter 1060 prædikede Biskop Egin fra Lund første gang kristendommen for bornholmerne.

I 1100-tallet begyndte man at bygge de 15 sognekirker af sten. To af kirkerne fik navn efter Jomfru Maria, en blev viet til ærkeengelen Mikael (Rutskirke), fem til apostlene Johannes (Åkirke), Andreas (Røkirke), Jacob (Ibskirke), Paulus og Peter. Tre til nordiske helgener: Knud, Olaf og Botulf (er på bornholmsk blevet til Boel og misforstået og forvansket til Bodil). Tre til helgene Klemens,

Laurentius og Nicolaus (de to sidste knyttet til Østerlars og Nylars. Den sidste blev viet til Alle Helgener: Alle Helgens eller Nykirke

Ærkebispetiden 1149 - 1525

Det var fra Skåne, at Bornholm var blevet kristnet, og efter Bispen i Lund 1104 var blevet ærkebiskop, fik ærkebiskop Eskild i 1149 tre af Bornholms fire herreder. Biskoppen skulle udøve de kongelige rettigheder og opkræve de kongelige afgifter, på nær enkelte undtagelser. I sidste halvdel af 1100-tallet byggedes Lilleborg i Almindingen (i kongens herred). Som en kulmination på mange stridigheder mellem konge og ærkebiskop, blev borgen indtaget og nedbrændt i år 1259 af ærkebiskop Jacob Erlandsen. Han satte sig herefter fast på Hammershus, der forud var blevet udbygget til en uindtagelig fæstning.

I 1265 indtog Erik Klippinge Hammershus - og havde i 11 år hele Bornholm i sin magt. Gav dog, p.g.a. dårlig økonomi, allerede i 1266 Vester Herred i pant til Fyrst Jaromars søn. I 1276 måtte han dog bøje sig for den mægtige ærkebiskop og kirke, og overlod ved forlig Lunde-bispen de tre herreder. I 1277 solgte Jaromars søn Rønne Herred til den danske Drost Uffe Nielssøn Neb, hvorefter det gik i arv til hans søn. Og en ny strid mellem Erik Mændved og den ny kongefjendske ærkebiskop Jens Grand førte til, at kongen i sidste halvdel af 1290'erne måtte afgive det sidste herred, hvilket jo ejedes af Uffe Nielssøn Neb's søn. Og da kongen ikke kunne indløse dette pant, måtte han foreløbig overlade ærkebispen endnu et skånsk herred.

Ny ærkebiskop Esger Juul tog ophold på Hammershus og samlede fredløse om sig. Han lyste kongen i band, hvervede lejetropper og søgte støtte i Sverige. Han fik nu kannikerne i Lund imod sig, og med et anlageskrift fra disse indankede kongen sagen for Paven. Herefter flygtede Esger Juul til Pommern.

Erik Mændved lod i 1319 sin marsk, Ludvig Albertssøn Eberstein tage Hammershus i besiddelse for Kronen.

Kongen overtog øen, men inden udgangen af 1319 døde han, og den nye svage Kong Kristoffer II sluttede forlig med Esger Juul, der havde vundet Paven for sin sag. Kongen afstod i 1319 hele Bornholm til ærkebispen. Ludvig Albertssøn blev efter forliget siddende som Hovedsmand for ærkebiskoppen.

Endnu en strid om Bornholm blussede op, og kongen sendte sin nye marsk Peder Vendelbo mod Hammershus. I 1325 efter 16 måneders belejring måtte fæstningen åbne sine porte for kongens hær. Kristoffer II blev året efter i 1326 fordrevet fra Danmark, og den unge Valdemar måtte give øen tilbage til ærkebiskoppen. I 1327 købte ærkebispen Rønne Herred af Uffe Nielssøns søn.

I omtrent 200 år sad nu ærkebispen som herre på Bornholm. Kun en gang i 1361 - 62 fik Valdemar Atterdag øen tilbage, fra ærkebispen endelig i 1522 måtte overgive Bornholm til Kristian II. Han blev imidlertid fordrevet året efter i 1523, og Frederik I måtte i sin håndfæstning love igen at udlevere øen til ærkebispen.

Efter endnu 2 år i 1525 måtte Bispestolen endelig slippe sit tag i Bornholm, og denne gang blev det for stedse. For den hjælp Lybæk

ydede Frederik I, forlangte byen 158.000 lybske mark. Til dækning af dette beløb overlod kongen i 1526 lybækkerne Bornholm i 50 år.

Lybækkertiden 1525 - 1576

Under dansk overhøjhed og gejstlig Jurisdiktion med en foged og en landsdommer, der havde myndighed til at dømme i sager, som bornholmerne rejste mod de lybske fogeder, indledtes en ny meget hård og ubarmhjertig periode for øens beboere. Lybækkernes første høvedsmand Berent Knop tog ophold på Hammershus og fik myndighed som en dansk lensmand.

I 1533 døde Frederik I, og lybækkerne kæmpede for at hjælpe Christian II på tronen. I 1535 blev imidlertid Christian III hyldet som konge. Han opfordrede bornholmerne til at drive lybækkerne væk fra øen. August 1536 kom det til kamp, hvor de bornholmske bønder ikke kunne stå imod lybækkernes krigsvante landsknægte. Derfor måtte Christian III, ved freden i Hamburg, overlade Bornholm til Lybæk i yderligere 50 år, altså helt frem til 1626.

Bornholmerne klagede med rette til kongen over Knop, der efter lybske Rådsherrer og danske Rigsråders undersøgelser ikke var enige i klagerne. Sagen endte med at Rådet i Lybæk i 1543 skiftede Berent Knop ud med Blasius von Wickedten. Han styrede øen i 4 år, hvor der skabtes ro og tålelige forhold.

Lybæks tredje høvedsmand var Hermant Boitin. Han var magister i romerretten og interesserede sig for at få Lutherske præster i øens sogne.

Lybækkerne arbejdede bestandigt på at få absolut øverste myndighed over denne så strategisk vigtigt placerede ø, men Christian III veg ikke. Han indkaldte i 1555 til møde mellem lybske udsendinge og danske Rigsråder; her i blandt Peder Oxe, der to år tidligere havde købt 30 af de bedste bornholmske gårde. Han var vært for kommissionen på sin gård Maglegård i Østermarie. Lybækkerne måtte p.g.a. berettigede klager gå med til at betale bornholmerne omkr. 4000 lod sølv i erstatning for forurettelserne. Og 3.625« danske mark til kongen, som Knop og von Wickedten uretmæssigt havde opkrævet af kirkens gods.

Efter dette fratrådte Herman Boitin og efterfulgtes af Sweder Kattingk. Han købte Vallensgård i Åker og deltog i øvrigt i mødet på Maglegaard. Sweder Kattingk blev udnævnt til høvedsmand for 10 år.

I 1563 startede den nordiske syvårskrig, og Kattingk satte sig straks det mål at ruste bornholmerne for at hindre enhver svensk landgang på øen. Dette lykkedes, og som erkendelse gav Kong Frederik II Vallensgård adelige friheder samt overlod ham brugen og indtægten af Spidlegård - også i Åker. Dertil gjorde kongen ham til gejstlig jurisdiktionsfoged, hvilket gav ham betydelige indtægter.

Efter syvårskrigen i 1571 og 72 udskrev kongen en ekstraskat, men Kattingk prøvede at overbevise kongen om, at bornholmerne var for fattige til at betale den, da de under krigen havde betalt ekstra-

skatter samtidig med at kvæggpest havde gjort store indhug i besætningerne. Efter 17 års styre måtte Lybæks Råd - i 1573 - følge kongens ordre om Kattingks afsættelse. Han overlod øens styrelse til sin efterfølger Kort Hartkings. Straks ved sin tiltrædelse bad han sig afløst af en anden høvedsmand. Dette blev for en 8 års periode Matteus Tideman.

Allerede i 1575 meddelte Frederik II Lybæk at Bornholm skulle rømmes, da de 50 år (første 50 år) var til ende. Det sidste løfte om yderligere 50 år var ugyldigt, da Kristian III ikke var tronet, da han gav løftet. 1. august 1576 måtte lybækkerne så overgive Hammershus og styrelsen af øen i to danske Rigsråders hænder.

Pesten:

Pesten ramte øen hårdt. I 1618 dør omkring 5.200 eller ca. 20% af befolkningen. Og i årene 1602, 1630, 1637 og 1638 hærgede pesten i mindre omfang.

Bornholmske gårde:

Omkring år 1300 var der 949 gårde på øen. Kongen ejede 8 fæstegårde, som kom ind under ærkebispens, der i alt kom i besiddelse af 12 gårde. Heriblandt 2 Kannikegårde i Bodilsker og Kannikegårdene i Klemensker og Åker.

Nogle gårde var i hænderne på indvandrede danske adelsmænd, og i 1400-tallet ejedes en del af de såkaldte Frimænd. Disse regnedes ikke for tilhørende adelsstanden, men stod over Selvejrbonden. ærkebispens gav dem Frimands-rettigheder, men ikke fuld frihed af deres jordegods; deres fæstebønder måtte betale fogeden forskellige afgifter og skatter. Antallet af Frimænd blev efterhånden 15-18, og var en særlig bornholmsk institution. Deres gårde beholdt dog også i nyere tid forskellige rettigheder; de kaldes Proprietærgårde, hvilke der er 15 af.

På resten af gårdene sad Selvejrbønder. For dem gjaldt den gamle vedtægt, at gården skulle gå udelt i arv til den yngste søn, eller hvis der ingen søn var, til den ældste datter. Havde afdøde ingen børn, skulle gården lavbydes på tinge indenfor slægten. Først hvis ingen i slægten ville købe gården måtte den sælges til fremmede. Som følge heraf nedarvedes mange

gårde i samme slægt gennem århundreder. Et eksempel herpå er Koefoedgård i Østermarie, den var i samme slægt fra 1543 til 1918.

Krige var dyre, og i årene 1621-58 opkrævedes i Christian IV tid mindst een ekstraskat om året. For at få et fast grundlag for skatteudskrivningen udarbejdedes i 1616 en Jordebog hvori Hartkornet ansattes efter jordebogs-skatten. Selve ansættelsen viste sig hurtigt uholdbar, men varige følger fik Jordebogens nummerering af gårdene. Den har holdt sig til langt op i det 20. århundrede.

I hvert sogn fik Selvejergårdene et nummer, idet man begyndte i nord og derfra solret gennem øst, syd og vest tilbage til nord. Vornedegårdene d.v.s. de gårde, hvis bønder havde gårdene i fæste af kongen, Frimænd eller af en dansk Adelsmand, fik først gårdtal i 1671, og da de lå spredt i sognene, blev nummeringen uden fast system.

Under Sverige: Svenskerne var i 1645 herrer i Østersøen, og under forhandlinger i Brømsebro om Bornholms afståelse til Sverige, hvilket de danske underforhandlere og det danske Rigsråd rådede Christian IV til, gik svenskerne den 9. juni anført af Wrangel i land i Madvigen syd for Svaneke. Efter at have afvæbnet byen overgav Wrangel byen til 4 timers plyndring.

En dårlig ledet melits, bestående af øens våbenføre mænd, hvor hovedstyrken fra vestlandet blev ledet af Mads Kofoed, var skyld i - først at der blev lavet en overgivelsesaftale med efterfølgende brandskat, og dernæst at Hammershus d. 17. juni måtte overgives til svensken.

Den 13. august sluttes freden i Brømsebro, hvor det bestemmes at Bornholm skal tilbage til Danmark. Efterfølgende blev de officerer, der havde forrådt øen dømt til døden, men en mild konge benådede dem med landsforvisning.

Herefter blev Christian IV svigersøn Ebbe Ulfeldt indsat som lensmand. Han gjorde det imidlertid meget skidt, og ved en kommissions gennemgang fik mange bornholmere tilkendt erstatning.

Ved Roskildefreden, underskrevet i 1658 i Høje Taastrup Præstegård, måtte Frederik III afstå øen til den sejrige svenske konge Carl Gustav - fra den 15. marts at regne. Som lens- og slots-høvding udnævnte den svenske konge Johan Printzenskjöld. Han tog bolig på Hammershus, der næsten var uboelig p.g.a. forfald.

Printzenskjöld forsøgte skånsomt at gøre Bornholm til en svensk provins, men kravene fra den svenske konge var meget skrappe. Befolkningen vidste dog ikke om hans hensigt og opfattede ham som øens undertrykker. Udgående fra Hasle dannedes en sammensværgelse, der med Jens Kofoed i spidsen myrdede Johan Printzenskjöld. Dette rejste en opstand på hele øen, og Hammershus måtte overgive sig.

Til at Styre øen valgtes Claus Kames, der var med i sammensværgelsen. og Jens Kofoed blev militærets øverste leder. Begge tog sæde på Hammershus. Efter et døgn's sejlads nåede bornholmske udsendinge den 21. dec. frem til Frederik III, der efter deres ønske udnævnte Mikael Eckstein til kommandant på Bornholm - med både militær og civil myndighed. Den 29. dec. foregik den højtidelige overdragelse af Bornholm til kongen. I et gavebrev overdrages øen kongen og hans arvinger til evig arv og eje.

Jens Kofoed blev i folkemunde udråbt til Bornholms Befrier, selvom man i dag ved at det var Poul Ancher, der var hjernen bag sammensværgelsen. Kongen viste sin tak ved at fritage Jens Kofoed for al retslig tiltale i anledning af en drabssag fra 1655.

Arv og myndighed

Som slægtsforsker undgår man ikke - helt op i det tyvende århundrede - at støde på nogle familieretlige forhold, som ikke er umiddelbart indlysende for vor generation. Disse forhold træffer vi især på i skiftebrevene.

Jeg tænker her på de i vore øjne mærkelige og for kvinderne diskriminerende arve- og myndighedslove, som ligger til grund for skifteforvalternes afgørelser om arv og rådighed over arv. Disse love gav kvinderne en meget uselvstændig stilling i samfundet.

Alle levende, ægtefødte børn er som regel nævnt i et skifte. Uægte børn havde arveret efter deres mor og hendes frænder, men kun i særlige tilfælde efter faderen. Men hvem har ikke oplevet at læse et skiftebrev, hvor døtrene slet ikke er nævnt, hvorimod svigersønnerne optræder med navns nævnelse som modtagere af deres kones arv?

Det har en naturlig forklaring: døtrene var nemlig umyndige og kunne derfor ikke råde over deres retmæssige arv.

Hvis en kvindelig arving var gift, optrådte hendes mand på hendes vegne, og han havde den fulde rådighedsret over fællesboet, altså også over sin hustrus arv. Var en kvinde enke, fik hun beskikket en lavværge til at tage sig af hendes økonomiske dispositioner. Var hun ugift skulle der udpeges en værge for hende, og han skulle tage sig af alle hendes økonomiske og personlige dispositioner.

Allerede nu har jeg benyttet en del udtryk, som anvendes i forbindelse med et skifte. Slægtsforskere må have et vist kendskab til disse udtryk ? og til nogle af de begreber og lovregler ? der ligger til grund for et skifte, for at forstå de afgørelser, der forekommer i et skiftebrev. I det følgende vil jeg derfor i en meget forenklet form prøve at redegøre for en del af disse forhold.

Myndig = en person, der ifølge loven har ret til at træffe dispositioner for sig selv med deraf følgende retslig virkning.

Her må skelnes imellem personlig myndighed og formueretlig myndighed. Først så sent som i 1976 blev aldersgrænsen for de to former for myndighed sammenfaldende, nemlig ved det fyldte 18 år.

Personlig myndig = personen kan træffe beslutninger vedrørende sin egen person, men kan ikke disponere over sin formue med retsvirkning.

Formueretlig myndig = personen har fuld råderet over sin formue og kan træffe økonomiske dispositioner med retsvirkning.

Umyndiggjort = en person, der har opnået den krævede alder for myndighed, men som er frakendt denne myndighed, som regel på grund af manglende evne til at træffe dispositioner eller til at bare følge af sine dispositioner.

Mindreårig = personer i alderen imellem den personlige myndighedsalder og den formueretlige myndighedsalder. Udtrykket ses også anvendt for personer, som ikke har opnået myndighedsalderen.

Umyndige = umyndiggjorte og personer under myndighedsalderen samt i nogle tilfælde mindreårige.

Indtil 1857 skulle en mand være fyldt 18 år for at være personlig myndig og 25 år for at være formueretlig myndig.

I alderen imellem 18 og 25 år var han mindreårig.

En kvinde var ikke tildelt nogen myndighed og var derfor aldeles umyndig uanset alder.

Når en kvindes far / mand døde, og hun således stod uden mulighed for, at disponere, måtte der udpeges en mand til at træffe dispositioner for hende eller i det mindste godkende hendes dispositioner. Det samme gjaldt for en umyndig eller mindreårig mand.

For sådanne personer udpegede man derfor en mand, der fik betegnelsen værge, lavværge, formynder eller kurator.

I henhold til "Ordbog over det danske Sprog", 1934 udgaven, er disse funktioner defineret således:

Værge = person, der bestyrer en umyndigs formue og indgår kontrakter på hans vegne (og evt. har forældremyndighed over ham eller en lignende ret til at træffe bestemmelser om hans personlige forhold). I samme betydning brugtes (især udenfor juridisk sprog) ordet

Formynder. = I love fra omkring 1800 betyder Værge: Kurator for mindreårige (18-25 årige).

Lavværge = person, der af øvrigheden beskikkes til rådgiver og hjælper (i sager angående formuen, retslige forpligtelser og lignende for en enke (fast lavværge), eller som (indtil 1922) valgtes af enken selv (valgt lavværge). I første tilfælde således at enken ikke kan råde over sin formue eller forpligte sig ved retshandler uden dennes samtykke; nu (efter lov nr. 277, 30/6-1922 § 54) også om beskikket rådgiver for andre kvinder og for mænd .

Formynder = værge for umyndige, se forordning af 12/9-1792 § 7.

Kurator = (juridisk forældet) person, der af det offentlige var beskikket til at bistå med forvaltning af en andens formue, når denne (som fraværende mindreårig og lignende) ikke selv var i stand dertil, (Juridisk) person, der på kreditors vegne foretager afvikling af konkursbo, også om den, der i et dødsbo fungerer som skifterettens medhjælper.

Når man læser et skiftedokument, må man derfor holde rede på arvingernes alder og kvindelige arvingers ægteskabelige stilling for at forstå, hvad det er for personer, der omtales i dokumentet, og hvorfor de optræder .

Som regel blev en værge eller tilsvarende udpeget af den familie, der skiftede, men han skulle godkendes af skifteretten. Ofte var værgen et familiemedlem i forældregenerationen. Derfor kan et skifte nu og da give genealogiske oplysninger af stor værdi.

Så til et andet problem: fordelingen af arven. Så langt tilbage i tiden, man kan spore, har der været forskel på en mands og en kvindes arvepart. En mand arvede det dobbelte (broderlod) af det, en kvinde arvede (søsterlod). Ved arveforordningen af 1845 skete der en ændring af denne arvefordeling, idet man ved arv til sidelinier, fx mellem søskende, gik over til en lige fordeling til mand og kvinde. Men ved arv i nedadstigende linie, det vil sige, når børn arvede fra forældre eller bedsteforældre, så blev princippet om broderlod og søsterlod stadigvæk anvendt. Dog kunne forældrene have bestemt, at døtrene skulle arve lige med sønnerne.

I 1857 skete der store forandringer med både arvelove og myndighedslove. Lige fordeling til mandlige og kvindelige arvinger blev

gennemført, og det ældgamle princip med broderlod og søsterlod var dermed historie.

Arbejdet for kønnes ligestilling var nu for alvor kommet igang. Samme år 1857 - fik ugifte kvinder myndighed efter samme principper som manden, det vil sige personlig myndig som 18-årig op, formueretlig myndig som 25-årig.

Udviklingen indenfor myndighedsalderen ser derefter således ud:

År	personlig myndig	formueretlig myndig
før 1922	18 år	25 år
1922	18 år	21 år
1969	18 år	20 år
1976	18 år	18 år

Efter 1857 var den gifte kvinde stadig umyndig, og når en myndig, ugift kvinde indgik ægteskab, afgav hun sin myndighed til ægtemanden og derefter var hun igen aldeles umyndig.

Fra langt, langt tilbage i tiden har ægtemanden været familiens overhoved. Han havde hals- og håndsret over sin hustru, deres børn og hans tjenestefolk. Denne ret svækkedes efterhånden og overgik til statsmagten. Men endnu i 1700- og 1800-årene var det naturligt, at manden besad en husbondmyndighed, der tillagde ham suveræn dispositionsmagt af både formueretlig og personlig art for hele familien.

Husbondmyndigheden fortsatte uændret efter 1857. Ægtemanden optræder stadigvæk i skifteforretningerne på sin hustrus vegne.

I 1880 kommer en lov, der beskytter en gift kvindes indtægt ved selverhverv. Et ægteskab betyder jo fælles bo og fælles formue, hvis ikke andet er kontraktligt bestemt, og den personlige myndighed er derfor i høj grad indskrænket. Hvis man derfor kan tale om personlig myndighed i et ægteskab, så får den gifte kvinde det i 1880.

Vi skal helt frem til 1899, før de gifte kvinder opnår formueretlig myndighed på lige fod med ugifte kvinder og med mænd når talen er om arv. Og fra nu af er der ikke i skiftedokumenterne forskel på opremsningen af mandlige og kvindelige arvinger, og de kvindelige arvingers ægtemænd spiller nu ingen rolle ved udbetalingen af arven. En enke kan dog fortsat ikke sidde i uskiftet bo uden at der tilskikkes hende en lavværg. Dette ændres først i 1926.

At ægtemanden alene helt indtil 1926 havde fuld rådighedsret over fællesformuen, bortset fra fast ejendom indbragt i ægteskabet af hustruen, kommer jo ikke læsningen og forståelsen af de gamle skiftebreve ved, så det må jo være en helt anden historie.

Had har pengene værd ?

Har I ligesom jeg ofte siddet og tænkt, hvor meget havde det været i dagens penge ? som når jeg for eksempel i et skifte læser at min Oldemor i 1930 arvede 627 kr. og 41 øre. Var det mange penge ?

Jeg har kigget i en bog der hedder "Mark og Skilling, kroner og øre" skrevet af Poul Thestrup. Han starter med at skrive at det er umuligt at sammenligne, og fortsætter så med at sige at han alligevel vil forsøge - og det vill jeg også.

Det der ligger til grund for pengenes værdi er priserne, og priserne var ofte afhængig af høsten. Var der en dårlig høst steg priserne og pengene blev mindre værd, lønningerne fulgte ikke priserne så hurtigt.

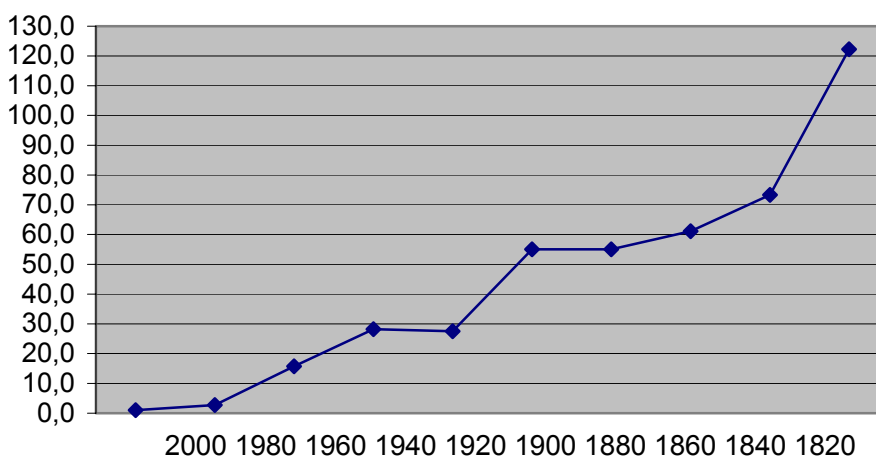
Jeg vil forsøge at lave et lille skema hvor man kan se hvor meget 1 krone i år X er blevet til Y kroner i år 2000.

Skemaet går fra 1820, efter indførelsen af rigsdalersystemet i 1813.

Herfra kan jeg se at 1 krone af min Oldemors arv i 1930 er blevet til ca. 28 kroner, og dermed var hendes samlede arv på $627,41 \cdot 28 = \text{ca. } 17.500 \text{ kr.}$ og det samme fik hendes 5 søskende, så det var vel ikke så ringe endda.

Dette er kun et groft overslag. Vil man have nøjagtige data, så er det i den omtalte bog det står.

Elo Jacobsen

**Postbefordret blad
(0900 KHC)
Blad nr.: 51772**

Bestyrelsen

Formand: *Hans Ressel*
Tlf. 56 95 81 82
E-mail: 8182@c.dk

Næstformand: *Jørn Kjøller*
Tlf. 56 95 31 16
E-mail: kjoeller@get2net.dk

Kasserer: *Karl Nielsen*
Tlf. 56 95 30 44
E-mail: karlnborn@post.tele.dk

Sekretær: *Frants Bøving*
Tlf. 56 97 56 38
E-mail: fjb@post9.tele.dk

Best. medlem: *Elo Jacobsen*
Tlf. 56 91 26 51
E-mail: jacobsen@privat.dk

Suppleant: *Irene Krusturup*
Tlf. 56 44 11 77
E-mail: colbergs@colbergs.dk

Bladudvalg:

Hans Ressel, Rønne
Irene Krusturup, Ibsker
Per Hagmann, Herlev

Adresse:

Pingels Allé 1, 3700 Rønne

Bemærk at vi har fået ny E-mail
og hjemmeside adresse

E-mail :
info@bslf.dk

Hjemmeside:
www.bslf.dk

Bemærk den flotte håndskrift med pen og
blæk anno 1778. foto: Landsarkivet 2001

